



НОВ
БЪЛГАРСКИ
УНИВЕРСИТЕТ

**ДЕПАРТАМЕНТ НАЦИОНАЛНА И
МЕЖДУНАРОДНА СИГУРНОСТ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователна
и научна степен “доктор”

на тема

**„Политики на ЕС за противодействие на незаконния
трафик на оръжие”**

Автор:
Светлозар Цветанов Вешков
№ 13614

Научен ръководител:
проф. д-р Тилчо Иванов

София 2013

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Въведение в темата.

След края на Студената война системата на международните отношения навлиза в ново състояние на еднополюсен модел, в който ролята на глобален лидер поемат САЩ. Възникват т.нар. „нови заплахи“ пред международната сигурност, с които субектите на международните отношения трябва да се справят. Сред тях са тероризмът, екологичните проблеми, незаконният трафик на оръжия, трафика на хора, трафика на наркотици и др. Появяват се заплахи свързани с ислямския фундаментализъм, който започва продължително противопоставяне срещу Западните демокрации. Това противопоставяне ескалира в терористичните атентати в САЩ от 11-ти септември 2001 година. Ислямските фундаменталисти се превръщат в сериозна опасност както за Америка и съюзниците ѝ в лицето на Европейски съюз, така и за други субекти на международните отношения. В тези условия борбата с незаконния трафик на оръжия е едно от ключовите предизвикателства, които стоят пред Европейския съюз. Анализът на тази проблематика е актуален проблем, чието развитие е изключително динамично и с подчертан интерес за научната общност.

Настоящото изследване предлага актуален анализ на политиките в Европейския съюз за борба с незаконния трафик на оръжия. Нуждата от него се обуславя най-вече от сериозното значение на този проблем, както за вътрешната сигурност на общността, така и за международната система.

Оценка на съществуващите политики за борба с незаконния трафик на оръжия в Евросъюза е деликатна тема, която се характеризира със сериозен дефицит на изследвания. Талкива изследвания са необходими, за да помогнат за обобщаването и на основните тенденции в развитието на тези политики. Въз основа на това могат да се направят някои прогнози и препоръки по проблема. Те могат да послужат за по-ефективно прогнозиране и изясняване на предизвикателства, които стоят пред общността по отношение на незаконния трафик на оръжия.

Използвани са както източници от по-новата база данни, така и по-стари публикации за да може да се постигне по-обхватен и детайлен анализ на поставената проблематика.

1. Актуалност на дисертационния труд.

Основният проблем към който е насочено изследването е дефицита на прилаганите политиките на ЕС за борба с незаконния трафик на оръжия. В какво се състои **актуалността на този проблем?**

Основните причини са две:

Първо, разпадането на двуполусния модел предизвиква огромна вълна от износ на оръжия от бившия съветски блок към европейските страни и Близкия Изток. Страните – членки на ЕС все още не са подготвени за това предизвикателство тъй като липсва обща нормативна рамка, която да регламентира механизми за контрол върху незаконния трафик на оръжия. Общата външна политика и политиката за сигурност на съюза предвижда координация в областта на сигурността, но не позволява вземането на решения с наднационален характер. Това до голяма степен се превръща в основната пречка пред ефективния контрол на този незаконен трафик. САЩ от своя страна се утвърждават като глобален лидер и имат нужда от време за да изградят нова Стратегия за национална сигурност и нова външна политика, с която да упражняват ефективно ролята си в международната система. Русия и страните от бившия Съветски блок се намират в тежка политическа и икономическа криза и усилията им са съсредоточени основно върху прехода към демокрация и пазарна икономика.

Второ, терористичните атентати от 9/11 пораждат нови тенденции в развитието на този проблем. Сега вече потокът от оръжия се насочва към терористичните организации, които се намират в открита борба със Западния свят и съюзниците му. Положението се усложнява още повече след избухването на глобалната икономическа криза. Европейският съюз е принуден да акцентира вниманието си върху икономическата си стабилност, запазването на единната валута и стабилизирането на държави – членки като Гърция и Испания. В този контекст Договорът за реформа от Лисабон не успява да стимулира ЕС да отделя повече внимание на вътрешната си сигурност. Президентът на САЩ Барак Обама обявява края на войната срещу терора и началото на политика на добросъседство спрямо

ЕС. Това дава надежди на международната система, че САЩ искат да действат съвместно със своите западни партньори за да неутрализират заплахи като незаконния трафик на оръжия. Сложно и неясно е положението с Русия и Китай, които не показват достатъчно желание за съдействие по тези проблеми, а сякаш не противостоят на диктаторските режими в Сирия и Иран. В контекста на тези фактори възниква актуалният въпрос – какви са политиките на една така добре развита интеграционна общност като Европейския съюз в борбата с незаконния трафик на оръжие?

2. Обект и предмет на изследването.

Обект на изследване. Следвайки спецификата на изследователския въпрос, като обект на изследването се определя незаконната търговия и трафик на оръжия в страните от Европейския съюз. Анализът на този обект прави възможно дефинирането на отделните политики за борба с незаконния трафик на оръжия в ЕС и позволява извършването на анализ на тези политики.

Предмет на изследването. Това са политиките за противодействие на незаконния трафик на оръжие и по-специално на малки оръжия и леко въоръжение (МОЛВ). Уточнението се налага, поради факта, че това е основната група оръжия, с която боравят трафикантите.

3. Ограничения при дисертационното изследване.

В изследването се разглеждат само МОЛВ, без да се засягат политиките за противодействие на незаконния трафик на други видове оръжия. Времевия период на изследването е ограничен от разпадането на двуполюсния свят с рухването на Берлинската стена през 1989 г., до 2013 година. Териториалния обхват на работата засяга Европа и в частност политиките на Европейския съюз за борба с незаконния трафик на оръжие. Като още едно ограничение на изследването трябва да се посочи, че разглежданите политики са част от по общи политики свързани със сигурността. Ограничение в изследването е и наличието на документи касаещи разглежданата проблематика, представляващи класифицирана информация.

4. Проблемна зона в изследването.

Като основна проблемна зона в изследването може да се посочи слабият контрол върху разпространението на оръжия в ЕС. Фокусирането върху този проблем поражда въпроса – защо този контрол е слаб? Отговорът на този въпрос, от своя страна ни дава основателна причина да изследваме политиките за борба с незаконния трафик на оръжия в Европейския съюз.

5. Изследователска теза.

Основната теза на настоящото изследване е, че унификацията на законодателството на страните-членки в ЕС и Шенгенското пространство, както и разпространението на добри практики между тях спомагат за изграждането на по-добри политики и установяването на по-добър контрол за борба с незаконния трафик на оръжие. Тази основна теза съдържа и няколко подтези.

- **Първо**, при сегашното състояние на проблема с незаконния трафик на оръжия съществуват някои основни проблеми, които могат да бъдат преодоляни чрез унификация на законодателството на страните – членки в ЕС и Шенгенското пространство. Тези проблеми са свързани основно с разрастването на организираната престъпност в общността, действията на терористичните групировки и т.н. Ако нормативната рамка се унифицира, ЕС ще действа далеч по-координирано и ефективно.
- **Второ**, съществуващата политика за борба с незаконния трафик на оръжия на европейско ниво има сериозна нужда от подобрене, което може да се осъществи чрез разпространение на добри практики между страните-членки при изграждането на нови политики в областта. Такива политики се свързват най-вече с регионализирането на проблема, засилването на правомощията на Европол и Евроджъст, и т.н.

В хода на изложението, изследването представя редица аргументи, с чиято помощ защитава дефинираната теза и подтезите.

6. Цел и задачи на дисертационния труд.

Основна цел на изследването. Основната цел на изследването е да направи изводи и препоръки за рационализиране на политиките за борбата с незаконния трафик на оръжия в ЕС. Тази цел ще бъде постигната с помощта на аргументите и доказателства в полза на основната хипотеза на изследването.

За постигане на формулираната цел са поставени за решаване **три основни задачи**:

- Да се анализира състоянието и проблемите на контрола на незаконния трафик на оръжия. Успешното изпълнение на тази цел спомага за защита на двете основни подтези в изследването.
- Втората задача е установяването, сравняването и изборът на приложима алтернатива за контрол. След този избор изследването прави интерпретация на това кои са най-подходящите политики за борба с незаконния трафик на оръжия.
- Третата задача е апробация на алтернативите за подходящ контрол. В тази част изследването тества своя избор чрез емпиричен анализ на политиките за борба с незаконния трафик на оръжия.

7. Методология на изследването.

В методологическия апарат на изследването се включват както качествени, така и количествени методи. Те са следните:

1. Сравнителен и дескриптивен анализ. – В хода на изследването се сравняват различните мерки за борба с незаконния трафик на оръжие, както и отделните политики; описват се и се изясняват се основните европейски стандарти, тяхната политическа и нормативна база на ниво ЕС и на ниво България. В количествено – методологически план са представени и редица фигури и графики, онагледяващи състоянието на някои аспекти по разглежданата проблематика.
2. Исторически метод. – В исторически план се разглеждат развитието на отделните мерки, предприети по политиките за борба с незаконния трафик на оръжие в Европейския съюз, държавите – членки на съюза и респективно в България и разбира се историческите фактори, водещи до възникването на незаконния трафик на оръжие след Студената война.

3. Бенчмаркинг анализ и анализ на публични политики. – В Глава III дисертацията извършва бенчмаркинг анализ, базиран на количествени категории, което допринася за по-ясното изясняване на пропуските в нормативната уредба в България, които създават трудности в борбата с незаконния трафик на оръжие. Този анализ е количествен метод, който също така допринася за разширяването на изследователския компонент чрез обработването на натрупаните емпирични данни. Освен това дисертационното изследване дава предложения за формиране на национални политики за борба с незаконния трафик на оръжие в България.

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е с обем 238 страници и се състои от увод, изложение в три глави, заключение, списък с цитирана и използвана литература и приложения. Източниците включват открита обществена информация. Тя се състои в количествени данни и нормативни документи, съдържащи основни разпоредби и стратегии на ЕС в областта на сигурността и вътрешния ред. Сред източниците фигурират и някои изследвания, върху сходна на проучваната проблематика с цел по-ефективен анализ. Информацията включва както нови, така и по-стари източници с цел по-обхватна и пълна интерпретация на основните казуси. Използвани са и интернет източници тъй като онлайн базата съдържа по-нови данни за състоянието на изследователската проблематика. В основния текст са включени редица графики и таблици. Обособени са приложения и библиография. Съдържанието на всяка от главите е подробно изложено и в края на всяка от тях са направени изводи, които представляват обобщения и оценки по разглежданата проблематика. Изложението на дисертационния труд е структурирано, както следва:

УВОД

ГЛАВА ПЪРВА

СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ НА НЕЗАКОННИЯ ТРАФИК НА ОРЪЖИЕ

1.1. Еволюция на борбата с незаконния трафик на оръжие

- 1.2. **Характеристика на борбата с незаконния трафик на оръжие**
- 1.3. **Основни проблеми на политиката за борбата с незаконния трафик на оръжие**

ГЛАВА ВТОРА

Политиката за борба с незаконния трафик на оръжие

- 2.1. **Анализ и оценка на законовата рамка на страните – членки на Европейския Съюз.**
- 2.2. **Анализ на опита на страните в Югоизточна Европа.**
- 2.3. **Международните споразумения за търговия с оръжие – възможност за формиране на система от мерки за решение на проблема?**
- 2.4. **Анализ на политиките на ЕС за борбата с незаконния трафик на оръжие**
- 2.5. **Ориентири за национални политики борбата с незаконния трафик на оръжие**

ГЛАВА ТРЕТА

Политики за борбата с незаконния трафик на оръжие в Република България

- 3.1. **Историческо развитие на националната политика за борба с незаконния трафик на оръжие.**
- 3.2. **Международен контекст на националната политика за борба с незаконния трафик на оръжие**
- 3.3. **Предизвикателства и проблеми на политиките за борба с незаконния трафик на оръжие**
- 3.4. **Бенчмаркинг анализ на националната политика за борба с незаконния трафик на оръжие**
- 3.5. **Изводи и предложения за подобряване на националната политика за борба с незаконния трафик на оръжие**

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

БИБЛИОГРАФИЯ

ПРИЛОЖЕНИЯ

РЕЗЮМЕ НА АНГЛИЙСКИ ЕЗИК

III. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Увод

В Увода се обосновава изборът на темата в контекста на нейната актуалност и практическа приложимост. Дефинирана е целта на изследването и са посочени изследователските задачи, поставени за решаване. Формулирана е основната теза на дисертацията. Определени са обектът, предметът и изследователският проблем. Посочени са ограниченията, възприети при изследването на този сложен и изключително важен за ЕС и нашата страна проблем.

Глава първа изследва сегашното състояние на проблема с незаконния трафик на оръжие. Това се извършва на няколко стъпки. Първата стъпка се изразява в кратки исторически бележки върху проблема и обобщение на текущото му състояние. Втората стъпка извършва характеристика на системата на експортен контрол на оръжия, за да открие проблемните звена в политиките. Третата стъпка идентифицира основните проблеми, които стоят пред борбата с незаконния трафик на оръжия в ЕС.

СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ НА НЕЗАКОННИЯ ТРАФИК НА ОРЪЖИЕ

Раздел 1.1. „Еволюция на борбата с незаконния трафик на оръжие”.

Започва с анализ на периода след разпада на СССР и превръщането на престъпните организации в международни конгломерати. Отчита се, че поради тази причина те започват да използват все повече и повече оръжия, което от своя страна води до увеличаване на техния незаконен трафик, а заплахата от трафика им става доста по-сериозна от класическите военни конфликти.

Направено е уточнение за вида на оръжията, които проучва изследването. Разглеждат се т.нар. Small arms and light weapons,¹ (МОЛВ) описани в доклада на Обединените Нации от правителствени експерти, даден на 27 август 1997 година². Упоменатите термини се отнасят към две различни групи оръжия, т.нар. “Small arms” представляват оръжия за лична употреба, типични примери за които са револверите, автоматичните пистолети, някои картечни пистолети, различни видове пушки и карабини. Устройствата, наричани “light weapons” са бойни оръжия, които са конструирани така, че да се използват от няколко човека. Това са гранатомети, преносими оръжия за сваляне на самолети и лека бронирана техника. Бомбите също са част от този тип оръжия.

Дефинирани са няколко основни проблема в областта на незаконния оръжеен трафик в Европейския съюз. На първо място това са чисто културни натрупвания на недоверие между отделни звена като например – полицейските и военните структури, различни агенции и бюра за разследване и разузнаване. Проблем са и не напълно синхронизираните закони в държавите от ЕС и липсата на политическа воля за по-нататъшно развитие в тази посока.

Направен е извод, че политиките на ЕС за борба с незаконния трафик на оръжие, а оттам и с тероризма, като глобална заплаха за сигурността се нуждаят от постоянно внимание и подобрене. Само така те биха могли да отговорят на новите предизвикателства.

Раздел, 1.2. „Характеристика на политиките за борбата с незаконния трафик на оръжие”

Изготвен е анализ на областта на сигурността и правовия ред. Въз основа на него се установява, че усилията на ЕС за борба с незаконния трафик на оръжия се заключава в изработването на качествено нова политика по този проблем. Наред с европейските разузнавателни институции по проблема работят и основните институции, включително Европейския Парламент. Следователно ЕС се ориентира не толкова към съставянето на някаква специална нормативна уредба по този въпрос, колкото до разработването на икономически програми и различни политики в рамките на сътрудничеството в областта

¹ На български преведено не съвсем коректно като „малки оръжия и леко въоръжение”.

²Report of the UN Panel of Governmental Experts on Small Arms (United Nations,A/52/298, 27 August 1997)

на сигурността и правовия ред. На базата на досега съществуващата рамка се провеждат и съответните политики.

Първата крачка е направена през 2003 година, когато Европейският съюз приема Европейска стратегия за сигурност, в която борбата с незаконния трафик на оръжия заема основно място като глобална заплаха след края на Студената война. Става ясно, че предизвикателствата на Европа и САЩ фактически съвпадат. А с обявяването на заплахата за глобална, ЕС фактически заявява и своята готовност да се бори с нея. Обръща се внимание и на втората крачка, която цели да детайлизира заплахата от незаконния трафик на оръжия в ЕС и се нарича Стратегия на Европейския съюз за МОЛВ.

В ЕС политическата интеграция все още не е достатъчно развита, за да си позволи общността сама да диктува законодателството в този аспект. Ето защо в подхода с борбата с тази заплаха се допуска и политическият натиск като инструмент.

Направен е преглед на общият модел, който ЕС използва при борбата с незаконния трафик на оръжия по държави. Отчита се, че производството на оръжия е и остава национален приоритет на страните – членки, а търговията се извършва законно единствено чрез националните правителства, които обаче се задължават да не продават значителни количества оръжия. Така се стига и до намаляване на самия трафик. Наред с това като носител на приоритета в тази област страните – членки са и пряко отговорни пред ООН и международната общност в случая на незаконна търговия от тяхна страна.

Авторът прави извод, че съществуващата нормативна уредба изразява безспорната готовност на ЕС да се справи с незаконния трафик на оръжия. Все още обаче съществува разминаване между желание и възможност. Докато целите, които си поставя общността са действително големи и оправдани, инструментите, с които тя разполага са силно ограничени.

Повишаването на ефективността при борбата с незаконния трафик на оръжия изисква държавите – членки на ЕС и наднационалните организации в Европа да вземат ефективни мерки в краткосрочен и по-дългосрочен план.

Отчита се необходимостта от по-подробни и по-сериозни изследвания относно равнището на заплахата, която нелегалният трафик на оръжия представлява. Това се отнася и разработването на политики за борба с него, като се има предвид ситуацията около новоприетите страни-членки и евентуалното присъединяване на нови държави към

ЕС. Трябва да се вземат ефикасни мерки, които да гарантират постоянното развитие на борбата с незаконния трафик на оръжия, и включително да отразяват нейната собствена еволюция.

Анализът стига до извода, че е важно да се подобри съвместната работа между държавите и организациите, които се борят с организираната престъпност и нелегалният трафик на оръжия. Да се гарантира, че няма да има дублиране на усилията от отделни организации, а напротив, съвместната работа ще се оптимизира, за да доведе до по-добри резултати. Това изисква максимално качествена намеса на организации като Европол и Интерпол, на регионалните, двустранни и други инициативи.

Прави се препоръка за действията на национално ниво, с които следва да се координира работата на полицията, на митническите служби, на отделните звена, борещи се с отделните клонове на организираната престъпност като търговията с наркотици, трафикът на хора, контрабандата.

Трябва да се подобри обмена на информация между отделните агенции и държави, с оглед по-ефективна борба с организираната престъпност и незаконният трафик на оръжия. Също така да се хармонизират законите и процедурите в различните държави. Необходимо е по-сериозно финансиране, което да позволи реализирането на споменатите по-горе препоръки.

Преценява се, че съществуващите звена и органи за борба с организираната престъпност трябва да се реструктурират по начин, който да гарантира тяхната гъвкавост при борба с новата заплаха. Трябва да се осигури подходящо обучение на персонала. Всички реформи е нужно да се провеждат при максимална прозрачност и отчетност, за да се гарантират гражданските права и свободи.

Раздел 1.3. „Основни проблеми на политика за борбата с незаконния трафик на оръжие”.

Въз основа на изготвения анализ на политиките се очертава, че международната организирана престъпност днес е една от основните заплахи за националната сигурност. В резултат разликата между престъплението, с което традиционно се справят гражданските власти и сигурността, срещу която се борят силите на държавата, започва да се замъглява. Неяснотата относно същността на тези заплахи и това кой трябва да се бори с тях,

допълнително затруднява намирането на решение на проблема. Оказва се, че заплахи, които не са военни, като престъпността, тероризма и корупцията, са по-трудни за неутрализиране от чисто военните³.

Става ясно, че като цяло икономическите аспекти по важност отстъпват пред въпросите на сигурността. По отношение на икономически и технически аспекти ЕС има воля да върви напред и работи добре за усъвършенстване на системата на експортен контрол на оръжия. Въпросите на сигурността на този етап остават без съществен напредък. Явно националните правителства и държавите – членки нямат желание да отдават суверенитет или да си сътрудничат с институциите на ЕС по отношение на сигурността. Секторът за сигурност остава чувствителна област от европейската интеграция, в която държавите от ЕС не желаят намеса. Ето защо се обобщава, че напредък и усъвършенстване в системата за експортен контрол на оръжия има, но основно по отношение на техническата координация и икономическите интереси, докато областта на сигурността все още поставя пред развитието на тази система редица предизвикателства, на които на този етап няма адекватен отговор. А важна особеност на трафика на оръжие в ЕС е, че характеристиките на системата на експортен контрол зависят пряко от оценката на политиката на износ. На този етап страните – членки имат приоритет във вземането на решения и контрола в системата на експортния контрол на оръжия, а институциите на ЕС са по-скоро наблюдатели и технически сътрудници. Необходимо е ЕС и страните-членки да усъвършенстват своята система за експортен контрол на оръжия, като развиват нейните характеристики с цел пълноценното и включване в общата система за сигурност. Това е и една от основните крачки по пътя към създаването на истинска обединена Европа.

Основните проблеми и предизвикателства пред страните – членки на ЕС съществуват, както на национално, така и на международно ниво. Тяхното преодоляване се крие най-вече в засилената политическа интеграция и по-голямата политическа воля за отдаване на суверенитет. Отделните страни трябва да осъзнаят, че заплахата от незаконния трафик на оръжия не е просто европейска, но и глобална. Ето защо европейските държави не бива да забравят колко важен приоритет е сигурността им, дори в условията на период на финансови проблеми.

³'Rethinking Security', Chris Donnelly, *NATO Review*, Winter 2000–2001.

ИЗВОДИ ОТ ГЛАВА ПЪРВА

1. Процесът на глобализация се отразява и на престъпните групи, някои от които се превръщат в международни конгломерати. Те са заинтересовани от незаконния трафик на оръжие поради две причини. Първо – нуждаят се от оръжие, за да изпълняват своите криминални намерения. Второ – незаконния трафик на оръжие е сигурен източник на добри печалби за тях.
2. Политиките на ЕС за борба с незаконния трафик на оръжие, а оттам и с тероризма, като глобална заплаха за сигурността се нуждаят от постоянно подобрене. Само така те биха могли да отговорят на новите предизвикателства
3. Трябва да се направят по-подробни и по-сериозни изследвания за равнището на заплахата, която нелегалният трафик на оръжия представлява. Разработката на политиките за борба с него, следва да отчитат ситуацията около новоприетите страни-членки и евентуалното присъединяване на нови държави към ЕС. Трябва да се вземат мерки, които да гарантират постоянното развитие на борбата с незаконния трафик на оръжия, която да отразява неговата собствена еволюция.
4. Напредък и усъвършенстване в системата за експортен контрол на оръжия има, основно по отношение на техническата координация и икономическите интереси, докато областта на сигурността все още поставя пред развитието на тази система редица предизвикателства, за които на този етап няма адекватен отговор.

ГЛАВА ВТОРА прави анализ на борбата с незаконния трафик на оръжия в общността. На първо място се анализира опита на страните – членки на ЕС в тази борба за да се види тяхната подготовка. На второ място се оценява съществуващата законова рамка на ниво ЕС, за да се види готовността на цялата общност. Накрая се анализират алтернативните политики и основните национални инструменти за борба с незаконния трафик на оръжия.

ПОЛИТИКАТА ЗА БОРБА С НЕЗАКОННИЯ ТРАФИК НА ОРЪЖИЕ

Раздел 2.1. “ Анализ и оценка на законовата рамка на страните – членки на Европейския Съюз ”.

Разглежда се опита на страните – членки в борбата им срещу незаконния трафик на оръжие и начините за преодоляване на тази заплаха. Обръща се внимание на присъствието на тази проблематика в американската политика за сигурност, за да се покаже, че това наистина е световен проблем.

Прави се обзор на вида на инструментите, с които Европа може да борави в случая:

Икономически. Те са най-лесни за използване, но най-трудно приложими. Най-лесни тъй като опитът на Европа в това отношение е най-голям – интеграционният процес е предимно икономически. Тези инструменти се състоят както в налагането на глоби и санкции при недобра борба с трафика на оръжия, така и в даването на парични средства за воденето на тази борба на съответните държави. Нещо повече, по отношение на този инструмент ЕС разполага с право на мониторинг. Защо трудно приложими – заради естеството на проблематиката. Санкциите и глобите могат да ощетят една страна – член или да накажат кандидатка, но те нямат пряко действие върху самия проблем, ако самата страна не желае да работи по проблема. От друга страна изкуственото манипулиране на европейския пазар е крайно нежелателно в условията на икономическа криза.

Политически. Те са най-ефективни, но са много трудни за използване. Тези инструменти се прилагат в преговорния процес, непосредствено преди приемането на страната – членка. На този етап ЕС е най-силен да прилага натиск върху държавите. Тогава и резултатите могат да бъдат най-големи. С влизането на една страна в ЕС общността загубва възможността си за такова влияние. Налице остават само някои от службите в Европейския съюз – Европол и Евроджъст. Нужно е да отбележим обаче, че политическата интеграция на Европа е все още слаба и се свежда главно в сътрудничество в правосъдието и вътрешния ред. Ако една държава-членка няма политическа воля да участва в такива инициативи и такова сътрудничество, то ЕС няма средства, с които да я принуди да го направи. Това особено силно се видя след приемането на България и Румъния в ЕС. Според много специалисти усилията на управляващите в тези страни намаляха след този безспорен успех.

Нормативни. С тези инструменти ЕС има богат опит и може да оказва доста сериозно влияние. Такива са Споразуменията за стабилизиране и асоцииране, както и

т.нар. общностно право – система от правни норми на Европейския съюз, в съответствие с които всяка страна-кандидатка, трябва да хармонизира своето законодателство. Страните – членки от своя страна са длъжни да го спазват. Същевременно съществуват много Конвенции и инициативи, които включват както страни – членки, така и страни – кандидатки. С помощта на тези инструменти контролът от страна на ЕС е много по-ефективен.

Отчетено е, че все още няма изградена систематична рамка за противодействие на трафика на оръжия в други региони, които са в преговори за членство в ЕС, както и в региони, които не са членове на ЕС. В съвременния свят незаконният трафик на оръжия се нарежда сред най-големите приоритети на ЕС.

Раздел 2.2. Анализ на опита на страните в Югоизточна Европа

Европейското право е един от най-големите феномени на съвременната юридическа наука. Уникалното формиране на правни норми и правила, произтичащи от една интеграционна общност – ЕС не само в икономически, но и от началото на 90-те години в политически план е свидетелство за успешния курс на интеграционния процес. Европейското право като концепция не може да бъде сравнявано нито с националните правни системи, нито с международните организации, в които решенията са плод на договорки между отделните актьори. То произтича от действията на едно наднационално тяло – ЕС. В областта на политическото сътрудничество и съществуващата интеграция в тази област картината в ЕС все още е неясна. При все това, Общността успява да приеме няколко нормативни акта и да изгради стабилна съществуваща законова рамка, която да постави основните на борбата с трафика на оръжия. Въз основа на тази рамка страните – членки все повече започват да действат като едно цяло в стремежа си да дадат ефективен отпор не само на трафика на оръжие, но и на останалите глобални заплахи по света. Съществуващата законова рамка в ЕС по този въпрос включва не само това, което е направено на общностно равнище.

След направения преглед на нормативни уредби в Европейския съюз⁴ се установява, че борбата с незаконния трафик на оръжия тече с пълна сила. Ако се тегли чертата държавите могат да бъдат разделени на три групи.

Първата от тях включва държавите, които вече са постигнали значителни успехи в нормативната си уредба. Сред тях са Франция, Обединеното Кралство, Австрия, Дания и др. Много от тях имат детайлни уредби, в които се регламентират условията за внос и износ на оръжие. Освен това прозрачността е на много високо ниво и борбата с незаконния трафик на оръжие също е на няколко нива. В резултат на това нормативната рамка на тези страни може да бъде определена като ефективна.

Втората група страни включва страните от Централна Европа, чиито Преход премина под успешен знак например Полша, Словакия, Словения, Унгария и др. При тях нормативната уредба е наскоро формирана и остават проблемите около прозрачността. Като цяло обаче уредбата може да се определи като успешна.

Последната група са държави като България и Румъния, в някои от които Преходът може да бъде определен като „преход без компас“. В тези държави са положени основите на ново законодателство относно борбата с трафик на незаконно оръжие. Въпреки това тези уредби се нуждаят от още прецизиране и обогатяване, за да бъдат ефективни. Все пак впечатление правят усилията в тази посока, които Европейският съюз определя с думата „напредък“.

Раздел 2.3. Международните споразумения за търговия с оръжие – възможност за формиране на система от мерки за решение на проблема?

Става ясно, че политиките за борба с незаконния трафик на оръжие на глобално ниво са по-ограничени като брой и се свеждат предимно до координация и обмен на информация. Това е така така тъй като в съвременната международна система много от националните държави имат желание за сътрудничество доколкото това не накърнява националния им интерес и доколкото това е допустимо в рамките на по-важните международни организации. Такива организации – ООН, НАТО, ОССЕ трябва да работят заедно с ЕС, САЩ и останалите важни международни актьори, ако искат да постигнат

⁴Шести годишен доклад за прилагането на Съвместно действие 2002/589/ОВППС на Съвета от 12 юли 2002 г. относно приноса на Европейския съюз в борбата срещу дестабилизиращото натрупване и разпространение на леко стрелково и малокалибрено оръжие.

един свят, в който незаконната търговия на оръжие може да бъде ефективно контролирана и борбата с нея да бъде успешна. Друг е въпросът доколко те имат желание да направят това.

По отношение на лицензионни системи за търговия и експорт на оръжие е отчетено, че включват различни критерии и параметри, по които се преценяват отделните трансфери. Те варират в зависимост от националните или регионалните законодателства, но все пак имат общи черти. Така например се съблюдава дали съответния трансфер би имал негативно влияние върху сигурността на дадена страна или човешките права на нейните жители⁵. Строгостта на законите не е еднаква навсякъде, но е ясно например, че при ембарго на ООН трансферът на оръжия следва да бъде отказан. При взимане на решение относно такъв трансфер, официалните лица, отговарящи за законите, взимат решение на база на различни критерии. Те могат да бъдат обществени, корпоративни, отнасящи се за сигурността на държавата. Всяка държава има много причини, поради които може да приеме или отхвърли някои трансфер. За взимането на решението обикновено се изисква официалните лица да имат информация за това какви предмети се пренасят или продават, кои са търговците и посредниците, замесени в сделката, как ще се пренасят съответните оръжия, а също и данни от разузнавателни агенции. Проверяват се щателно дали документите при пренасяне на оръжията са валидни, доколко може да се вярва на съответните търговци или разпространители на оръжия, какъв е рискът от неправомерна употреба на оръжията, какво е нивото на контрол при вноса и износа на държавата, за която се внася или изнася. Крайното решение би трябвало да се вземе на база на обективна преценка на цялата тази информация.

Направен е извода, че в епохата на глобализацията е безрасъдно държавите да останат с толкова различни законодателства, позволяващи развитието на такава опасна престъпна дейност. Разпространението на МОЛВ се извършва чрез добре организирана мрежа, която достига всички краища на света. Системите за борба с нелегалния трансфер все още не са свързани достатъчно добре и в тях има пролуки, от които се възползват престъпни групи, които извършват пренос на оръжия, които могат да бъдат използвани с

⁵ EU NGOs, Taking Control: The Case for a More Effective European Union Code of Conduct on Arms Exports. London: Saferworld. 2004

катастрофални последици. Разработката на стабилни национални системи за борба с нелегалния трафик е проблем на целия свят.

Раздел 2.4. Анализ на политиките на ЕС за борба с незаконния трафик на оръжие.

Отчита се, че ЕС разполага с набор от общи политики, които функционират в различни насоки от неговото политическо развитие. Незаконният трафик на оръжие трудно може да бъде отнесен до общите политики в ЕС, които притежават интегриран наднационален характер. След приемането на Договора за Реформа от Лисабон проблемът за незаконния трафик на оръжия на територията на ЕС става част от политическия процес в съюза.

Причините за разработване и подобрене на съществуващите политики за борба с незаконния трафик на оръжия са най-различни. Те се пораждат, както на национално, така и на глобално ниво. Анализът на самите политики няма да бъде пълен, ако не се разгледат политики възникващи, както на европейско, така и на глобално ниво. ЕС е част от глобалната международна система, а незаконният трафик на оръжие е глобална заплаха. На този етап съюзът все още няма достатъчно развит потенциал в политически план, затова и неговото сътрудничество с ООН е жизнено важно за защитата на неговата сигурност и сигурността на всички европейски граждани.

Основният източник, който може да ни даде представа за това кои са политиките за борба с незаконния трафик на оръжие в ЕС е „Стратегията на ЕС за борба с незаконното натрупване и трафика на МОЛВ и боеприпаси за тях“ (Стратегия на ЕС за МОЛВ), приета на 15 – 16 Декември 2005 година⁶. Тя подчертава актуалността на предизвикателствата, породени от незаконния трафик на оръжия като те са основно в посока на създаването на проблеми пред мира, сигурността и развитието на процесите в ЕС.

Анализът показва, че алтернативните политики за борба с незаконния трафик на оръжия в ЕС на европейско ниво са в процес на диференциране. Основните пречки пред тяхното развитие се свързват най-вече с нежеланието на страните – членки да делегират правомощия на институциите на ЕС, чрез които Общността да може да следи процедурите

⁶<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:188:0037:01:BG:HTML>

по внос и износ на оръжие на територията си. Липсата на политическа воля не позволява изработването на единно законодателство в областта на контрола по външните граници на съюза и в областта на европейската сигурност. Не е ясно и доколко стремежът на Общността да се бори с незаконния трафик на оръжия, разработвайки алтернативни политики отговаря на националните интереси на страните-членки. Колкото повече стават неизвестните толкова по-невъзможни за структуриране стават политиките. Ето защо страните – членки трябва да се замислят за това доколко националната сигурност има приоритет над сигурността на европейските граждани.

Раздел 2.5. Ориентири за национални политики за борба с незаконния трафик на оръжие.

Политиките за борба с незаконния трафик на оръжия на национално ниво се прилагат основно с цел по-ефективен институционален капацитет и по-силен контрол върху износа и вноса на оръжия от страна на държавите-членки. Проблемите и трудностите пред осъществяването на тези политики идват най-вече от слабата координация между националните правителства по въпросите на сигурността и силно суверенния характер на сектора за сигурност. Въпреки това, националните правителства на страните – членки след края на Студената война и в процеса на разширяване полагат немалко усилия в тази посока. Съгласувайки усилията си с ООН и останалите си партньори те спомагат за изграждането на една по-силна и по-сигурна международна система.

В основната на избора на национални политики за борба с оръжие стои стремежът за защита на националната сигурност и интерес. Европейският съюз обвързва своите страни – членки с много по-гъста мрежа, отколкото който и да било военен пакт, в този смисъл той представлява нещо като съюз за сигурност⁷. Въпреки това страните-членки сами избират, поне на този етап, какви да са националните инструменти и политики, с които да се борят с незаконния трафик на оръжие.

Анализират се англосаксонската и континенталната традиция за лицензиране и експортен контрол на оръжия и стоки с двойна употреба. Те си приличат и различават.

⁷ Бъртрам, Кр. „Европа в търсене на равновесие. Укрепване на мира, постигнат през периода на Студената война“, изд. „Прозорец“, Будапеща, 1995, стр. 122.

Сходни са най-вече по това, че и Англия и Германия отдават приоритетно значение на националния интерес и националната сигурност. В двата случая имаме строга лицензионна политика и добре регламентиран режим за износ. От друга страна англосаксонската традиция включва много по-либерални условия за износ отколкото континенталната, базирани главно на собствената традиция. Немската система за експортен контрол пък залага повече на съдействие с ЕС, като включва определени директиви на институциите му в законодателството си. Ето защо, основните инструменти в борбата с незаконния трафик на оръжия се свеждат най-вече до лицензионната политика и различните типове лицензи, които на този етап представляват главният подход на държавите – членки в търговия с оръжие. Като други инструменти могат да се споменат ограниченията в износа, нормативната, институционалната рамка, ембаргото, специалните режими и др. В двата случая, става дума за две много добре разработени системи за борба с незаконния трафик на оръжия, които заедно могат да направят много в тази посока.

ИЗВОДИ ОТ ГЛАВА ВТОРА

1. Политиките за борба с незаконния трафик на оръжие на глобално ниво, са по-ограничени като брой и се свеждат предимно до координация и обмен на информация. Това е така, тъй като в съвременната международна система много от националните държави имат желание за сътрудничество доколкото това не накърнява националния им интерес и доколкото това е допустимо в рамките на по-важните международни организации.
2. Приемането на ДТО от Общото събрание на ООН е значително допълнение към съществуващия арсенал от международните и регионалните усилия за справяне с проблемите, свързани с безотговорния трансфер и разпространението на оръжие. В много случаи ДТО допълва и укрепва съществуващите инструменти, но не може и не трябва да се разглежда като замяната им в тяхната цялост.
3. Политиките за борба с незаконния трафик на оръжие на регионално ниво може би са най-лесният вариант за сътрудничество тъй като между отделните партньори съществуват традиционни регионални връзки и сходства в обществените нагласи, в степен на интеграция, в политическото развитие, в равнището на сигурността.

4. Чрез активното разработване на политики за борба с незаконния трафик на оръжия, тази заплаха може да бъде предотвратена още на национално ниво. Особено важно е формирането им от страна на най-новите държави-членки на ЕС като България, които се явяват външна граница на съюза и едновременно с това трябва да трупат опит в граничната политика.

ГЛАВА ТРЕТА представлява емпиричен анализ на политиката за борба с незаконния трафик на оръжие. Той протича на три фази. На първа фаза се набират емпиричните данни. На втора фаза те се анализират. На третата фаза от изследването е направен е бенчмаркинг анализ, въз основа на който са направени изводи за слабостите в досегашната политика за борба с незаконния трафик на оръжия в България и са отправени препоръки са нови национални политики в тази сфера.

Политиките за борба с незаконния трафик на оръжие в Република България

Раздел 3.1 Историческо развитие на националната политика за борба с незаконния трафик на оръжие.

Целта на анализа на политиките и инструментите за контрол на незаконния трафик на оръжие е да създаде достатъчна увереност за приложимост в условията на страната. Трябва да се подчертае, че за целите му е използвана предимно качествена методология, поради спецификата на контролната дейност. Той протича на няколко етапа. Първо, е извършен набор на емпирични данни за политиките и инструментите за борба с незаконния трафик на оръжие в България. Второ, е направен анализ и интерпретация на данните. Накрая е направен бенчмаркинг анализ, въз основа на който са направени изводи за слабостите в досегашната политика за борба с незаконния трафик на оръжия в България и са отправени препоръки са нови национални политики в тази сфера.

Анализът има за свой обект незаконния трафик на оръжие и политиката за борба с него в България. Този избор на обект е обусловен от няколко причини. Първо, анализът на незаконния трафик на оръжие в нашата страна, е ключ към формулирането на препоръки към настоящата политика и формулирането на нови подобрения. Второ, ако обект на изследването е тази проблематика се откриват и кои са основните предизвикателства, които стоят пред текущото състояние на незаконния трафик на оръжие.

Предмет на анализа са политиките за борба с незаконния трафик на оръжие. Този предмет е подбран поради няколко причини. На първо място, чрез анализа му се откриват недостатъците в политиките на България в тази област. Второ, така има възможност да се направи паралел между българските политики за борба с незаконния трафик на оръжия и тези на останалите европейски страни. Трето, този предмет в най-голяма степен предполага използването на качествена методология.

Целта на анализа е чрез интерпретация на текущото състояние на политиките за борба с незаконния трафик на оръжия в България, да направи изводи и препоръки за тяхното развитие и подобряване на базата на постигнатото до този момент от други страни-членки на Европейския съюз. Наред с тази основна цел, са обособени и няколко отделни подцели на изследването:

- Ообобщават се проблемите в текущото състояние на системата за експортен контрол на оръжия в България.
- Подбират се добри практики в политиките за борба с незаконния трафик на оръжия от други страни-членки на Европейския съюз, които биха могли да послужат и на България.
- Отправят се препоръки за развитието и подобрието на политиките за борба с незаконния трафик на оръжие в България.

Първата част от емпиричните данни, която е представена включва данни за българските политики за борба с незаконния трафик на оръжие. Целта на този набор е да се изяснят кои са проблемите в текущото състояние на политиките за борба с незаконния трафик на оръжия в България. Необходимо е да се подчертае, че за успешното изпълнение на тази цел анализът е съсредоточен и върху експортния контрол на оръжия у нас, който е ключ към разбирането на проблемите и предизвикателствата в политиките.

Разгледани са особеностите на Българската система за експортен контрол. Тя визира всички видове оръжия, включени в списъците на режимите за експортен контрол. Системата контролира оръжията, стоките и технологиите с двойна употреба, включени в списъка на Европейския съюз. За оръжието, стоките и технологиите с двойна употреба, които не са включени в Списъка на оръжията, стоките и технологиите с възможна двойна употреба се прилага „всеобхватна клауза“(catch-all), която е в съответствие със страните-членки на ЕС. В рамките на ОССЕ е приет и Документ за МОЛВ, според който всяка

година държавите, които участват в него нотифицират трансферите си на такива оръжия. България също предоставя такава информация, тъй като е държава, която участва в този документ. На този етап обаче, във вътрешнополитически план в България, информацията за търговията с оръжие все още се смята за секретна и не се предоставя на обществото. По същия начин стои въпросът с цялостната продукция на отбранителната промишленост – тя представлява класифицирана информация, която е държавна тайна.

Направи се заключение, че България съществува изградена система за експортен контрол на оръжия, която има добре развита институционална структура и предвижда процедури за неутрализиране на незаконния трафик на оръжия. Институционалната структура се състои, както от специализирани институции като Междуведомствения съвет, Междуведомствена комисия, така и от институции на държавната администрация включително Министерството на отбраната, Министерство на вътрешните работи и службите за сигурност. Процедурите, които са предвидени да неутрализират незаконния трафик на оръжия са свързани главно с лицензиране и контрол върху неговия износ и внос. Регистрирано е, че чрез участието си във Васаарското споразумения България въвежда голяма част от добрите практики в него на ниво законодателство и институционална борба с незаконния трафик на оръжие. Направена е препоръка, че за България е от изключителна важност ефективно да се възползва от членството си в Центърът за правоприлагане в Югоизточна Европа, за да постигне повече успехи в борбата с незаконния трафик на оръжия на принципа на регионалното сътрудничество.

Отчита се влиянието на международните неправителствени организации разглеждащи проблема с борбата с незаконния трафик на оръжия от гледна точка на влиянието му върху обществото. Те изследват значими социални проблеми, като разпространението на МОЛВ сред гражданите, засиления контрол от страна на органите на реда в интерес на хората, както и по-активните мерки от страна на националните правителства. Голямо постижение на организациите е, че те успяват да унифицират своите дейности и идеи за добри практики и да се обединят в рамките на една обща рамка на международно ниво, в която да работят за постигане на своите цели.

Раздел 3.2. Международен контекст на националната политика за борба с незаконния трафик на оръжие.

Дефинирани са основните предизвикателства и проблеми пред експортния контрол на оръжия в нашата страна, имайки предвид това, което е постигнато в международен план в борбата с незаконния оръжеен трафик. Обърнато е внимание на това какви са усилията, които България е положила в борбата с незаконния трафик на оръжия. Те са обособени в няколко точки:

- Първото предизвикателство се състои в свръхкапацитета на производство на МОЛВ.
- Второ предизвикателство са икономическите проблеми в България.
- Трето, проблемите с разпространението на огнестрелно оръжия в България.
- Четвърто предизвикателство пред борбата с незаконния трафик на оръжия в България, е свързано с тежката борба с организираната престъпност, която нашата страна води.
- Петото предизвикателство е свързано с изходната точка на оръжейния трафик, а именно с корупционните практики в сферата на граничния контрол.

Отчетена е ролята на нашата страна като член на Васенаарското споразумение и на Центъра за правоприлагане в Югоизточна Европа и възможността да участва в усвояването на добрите практики, постигнати в техните рамки. Вследствие на участието си в това споразумение, институциите полагат много усилия в борбата с незаконния трафик на оръжия. Някои от тях дават добри резултати и поставят редица положителни тенденции в тази борба.

На първо място, са положени значителни усилия в управлението на излишните запаси от МОЛВ. На следващо място, страната е насочила усилията си към унищожаването на именно тези боеприпаси, които не могат да бъдат разпродавани и чието съхраняване е прекалено скъпо. Следващите добри практики, които нашата страна взаимства са свързани с проследяването и маркирането на оръжия. МОЛВ за граждански и военни цели на българските производители се маркират съгласно приетите стандарти.

Направен е извод, че не бива да се извършва само механично ограничаване на износа на МОЛВ. Защото това ограничение трябва да бъде извършено паралелно с осигуряването на реални възможности пред отбранителните производители, които се реструктурират, за да им се предоставят подходящи алтернативи. В противен случай те

могат да преосмислят интересите си и това може да доведе до отрицателните последици за борбата с незаконния трафик на оръжие.

В резултат на анализа и интерпретацията на емпиричните данни в изследването са установени основните предизвикателства пред борбата с незаконния трафик на оръжия в България, както и положените усилия за тяхното преодоляване.

Раздел 3.3. Предизвикателства и проблеми на политиките за борба с незаконния трафик на оръжие.

След направения преглед на глобалните, регионалните и националните политики за борба с незаконния трафик на оръжие, авторът изготвя изводи и препоръки за подобряване на националните политики.

Първата група изводи от анализа на националната политика касаеща системата за експортен контрол включва следното:

1. В България съществува изградена система за експортен контрол на оръжия, която има добре развита институционална структура и предвижда процедури за неутрализиране на незаконния трафик на оръжия. Процедурите, които са предвидени да неутрализират незаконния трафик на оръжия са свързани главно с лицензиране и контрол върху неговия износ и внос.
2. Пред контрола върху трафика на оръжия, респективно вноса и износа, съществуват различни предизвикателства, като например корупционните практики, слабия граничен контрол и т.н.

Тези изводи от анализа доказват и неговата първа теза, според която съществуват значителни проблеми в политиката за борба с незаконния трафик на оръжия в България, като най-сериозните от тях се крият в системата за експортния им контрол.

Втората група изводи от анализа, отнасяща се до добрите практики за борба с незаконния трафик на оръжие в международен аспект включва следното:

1. Съществуват споразумения за обмяна на добри практики в областта на борбата с незаконния трафик на оръжия.
2. Постигнатите добри практики от Васенаарското споразумение, могат да бъдат полезни и интегрирани в българското законодателство в областта на борбата с незаконния трафик на оръжие.

Тази втора група от изводи от анализа доказва втората му теза, а именно, че постигнатото в политиките за борба с незаконния трафик на оръжие от държавите-членки на Европейския съюз, може да послужи и за подобряване на тези политики и в нашата страна.

Третата група изводи от анализа, разглеждаща имплементирането на добрите практики от международните споразумения в националните политики включва следното:

1. Съществуват някои основни предизвикателства пред борбата с незаконния трафик на оръжия в България, като например как да се осъществява ефективно управление на излишните оръжейни ресурси.
2. Маркирането и проследяването на оръжията. Установени са определени мерки, които България е предприела в тази насока.

Тази група изводи на анализа доказва последната му хипотеза, че някои от добрите практики, постигнати в рамките на международни споразумения за борба с незаконния трафик на оръжие, са взимствани и в българските политики.

Отбелязана е необходимостта от подобряване на работата на институционалната система за контрол върху трафика на оръжия в България и най-вече на работата на Междуведомствената комисия. На първо място е нужно да се избегнат всякакви конфликти на интереси в рамките на тази институция. Също така е нужно да се прибегне и до намаляването на корупционните практики и по-специално на зависимостта на Междуведомствената комисия от други органи. Необходимо е и подобряване на механизмите за експортен контрол.

Отчетена е все по-голямата нужда от създаването на нови институции, в областта на експортния контрол на трафик на оръжие. Такава институция трябва да бъде напълно независима, за да се подобри самата система. Повишаването на контрола върху вътрешните сделки с оръжия придобива все по-голямо значение. В този аспект, е наложително въвеждането на комплексен подход, който да обхваща проблематиката на износа на МОЛВ и проблеми в областта на вътрешната търговия. Най-важно е да се засили контрола върху вътрешната търговия с оръжия. Това може да стане чрез промени в Наказателния Кодекс и въвеждането на по-сериозни санкции в административен и наказателен аспект.

Анализът показва, че е необходимо засилването на контрола над фирмите – посредници при търговията с оръжие. В съответствие с постигнатото от страните – участнички във Васенарското споразумение може да се направи повече за постигане на по-голяма прозрачност при търговията с оръжие. Наред с всичко това институционалната система, която е въввлечена в борбата с незаконния трафик на оръжия, страда и от липса на достатъчен оперативен капацитет. Най-важната стъпка, която може да се направи в този аспект е отделянето на повече финансови средства за поддръжка на тези институции като се отделят допълнителни пера в бюджета за тази цел.

Като основна препоръка в разглежданата област, може да се добави и засиленото унищожаване на излишните количества МОЛВ. Това може да стане чрез стартирането на национални проекти и програми за унищожаване на тези оръжия, съвместно с Европейския съюз. Много важна препоръка от направения анализ е и подобряването на международното сътрудничество. Васенарското споразумение е само един вариант, но съществуват и много други опции в рамките на евроатлантическите структури, от които България може да се възползва. Конкретни препоръки могат да бъдат отправени и към отделните фирми – търговци на оръжие. Те трябва стриктно да спазват лицензионните и търговски процедури.

На международно равнище препоръките могат да бъдат отправени най-вече на ниво сътрудничество, тъй като трафика на оръжие е чувствителна тема и не попада сред наднационалните правомощия на Европейския съюз. Накрая, препоръки могат да бъдат отправени и към гражданското общество. Нужно е изграждането на повече лобистки и неправителствени организации, с цел оказване на натиск върху властта за по-прозрачна политика в борбата с незаконния трафик на оръжие.

Раздел 3.4. Бенчмаркинг анализ на националната политика за борба с незаконния трафик на оръжие.

Извършването на бенчмаркинг анализа се обуславя от факта, че този тип в анализ ще спомогне за по-ясното отчитане на недостатъците в досегашните политики за борба с незаконния трафик на оръжие в България. По този начин изследването може да предложи нови политики, които да способстват за по-голям успех в борбата с незаконния оръжеен трафик. Анализът протича на няколко етапа:

1. Планиране. – Отчита се обектът на анализа, линията на сравнение и данните, които ще бъдат използвани.
2. Събиране и анализ на информация. – На този етап се събира и систематизира информацията, която се използва за целите на анализа. В конкретния случай се подбират седем политики на Европейския съюз за борба с незаконния трафик на оръжие. Наред с това се изяснява и какво постига България в областта на тези политики. Накрая се изгражда система от индикатори, с помощта на които работи анализа и които са представени таблично.
3. Анализ на констатациите. – На този етап таблично и чрез т.нар. “паяжина” е изразено настоящото равнище на постигнатото от България в областта на разглежданите седем европейски политики за борба с незаконния трафик на оръжие. Структурират се и изводи по проблематиката.
4. Препоръки. – В тази част на анализа се отправят препоръки на базата на направените изводи.
5. Мониторинг и преглед. – Прави се генерално обобщение.

Раздел 3.5. Изводи и предложения за подобряване на националната политика за борба с незаконния трафик на оръжие.

В тази част изследването прави предложения за формиране на нови политики за преодоляване на тези предизвикателства. В табличен вид е представена системата от политики за борба с незаконния трафик на оръжие. Предложенията се формулират на няколко етапа.

1. Формулиране. – Изяснява се основната цел на анализа.
2. Търсене. – Изясняват се основните опции или още средства за постигане на целта.
3. Прогнозиране. – Изясняват се въздействията или още ефектите, които трябва да бъдат отчетени при проектирането на отделните алтернативи. Те биват негативни, позитивни, въздействия извън контрола на играчите, външни ефекти. Изясняват се критериите, по които се подреждат алтернативите.
4. Моделиране. – Това е същинската част на анализа, която е представена в табличен вид. Обособяват се съответно европейските стандарти,

юридическата или политическата основа на ниво ЕС и националното им съответствие. На базата на събраните данни по тези параметри се правят предложения за формулиране на нови политики в България за борба с незаконния трафик на оръжие.

5. Систематизиране (синтез). – Обобобяват се седем политики за борба с незаконния трафик на оръжие, които изследването предлага. Накрая се прави извод дали основната цел на анализа е постигната успешно.

ИЗВОДИ ОТ ГЛАВА ТРЕТА

1. В България съществува изградена система за експортен контрол на оръжия, която има добре развита институционална структура и предвижда процедури за неутрализиране на незаконния трафик на оръжия. Институционалната структура се състои, както от специализирани институции като Междуведомствения съвет, Междуведомствена комисия, така и от институции на държавната администрация включително Министерството на отбраната, Министерство на вътрешните работи и службите за сигурност. Процедурите, които са предвидени да неутрализират незаконния трафик на оръжия са свързани главно с лицензиране и контрол върху неговия износ и внос.
2. Борбата с незаконния трафик на оръжия трябва да става преди всичко според условията на защита на националната сигурност на България. Това налага спазването на стриктен, експортен контрол и прилагането на многостранен подход при решаването на проблемите по отделните направления на държавното регулиране. Засиленият експортен контрол трябва да бъде реални действия, както от страна на държавата, така и от страна на производителите на оръжие.
3. Направените изводи и препоръки отчитат слабостите на националните политики за борба с незаконния трафик на оръжие. Те обхващат всички аспекти на проблема и дефинират възможните им решения. Добрите практики на глобално, Европейско и регионално ниво са пречупени през призмата на реалностите в

националните политики, за да бъдат направени предложения за тяхното усъвършенстване.

4. Извършен е бенчмаркинг анализ, чрез който са установени пропуските и недостатъците в досегашните политики за борба с незаконния трафик на оръжие в България и са отправени предложения за нови политики в тази област.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Основната теза на изследването е, че чрез унификацията на законодателството на страните – членки в ЕС и Шенгенското пространство, с помощта на международни споразумения, както и с разпространението на добри практики между тях може да спомогне за изграждането на политики за установяване на по-добър контрол и борба с незаконния трафик на оръжие. Аprobацията на предлаганите политики за контрол преминава през няколко основни етапа.

Направеният преглед на политиките за борба с незаконния трафик на МОЛВ установи, че повишаването на неговата ефективност изисква държавите – членки на ЕС и наднационалните организации в Европа да вземат съответните мерки в краткосрочен и по-дългосрочен план. Тези мерки трябва да са свързани с по задълбочена оценка на равнището на заплахата от незаконния трафик на оръжия. Необходимост е разработването на стратегия за борба с него, отчитаща еволюцията на проблема и ситуацията около новоприетите страни-членки и евентуалното присъединяване на нови държави към ЕС.

Прегледът отбелязва, че освен щетите, които нанася пряко, незаконният трафик на оръжия дава и много косвени щети за страните-членки на ЕС и онези в процес на интеграция.

Основните проблеми пред формирането на качествено нови политики за борба с незаконния трафик на оръжие засягат важни аспекти на сигурността. Става ясно, че икономическите въпроси отстъпват пред въпросите за сигурността в дневния ред на ЕС. И макар ЕС да има воля да върви напред и работи добре за усъвършенстване на системата за експортен контрол на оръжия, въпросите за сигурността на този етап, остават без напредък.

Отчита се напредък и усъвършенстване в системата за експортен контрол на оръжия, но основно по отношение на техническата координация и икономическите

интереси. Анализът разкрива, че незаконният трафик на оръжия застрашава основополагащи принципи на европейската интеграция, като свободата на движение, единния пазар, демократичните ценности и делегирането на суверенитет на наднационално ниво.

Регистрира се, че политиките за борба с незаконния трафик на оръжие на глобално ниво, са по-ограничени като брой и се свеждат предимно до координация и обмен на информация. Причината за това се корени в това, че националните държави имат желание за сътрудничество доколкото това не накърнява националния им интерес и е допустимо в рамките на по-важните международни организации.

Изследването обръща внимание на приемането на ДТО от Общото събрание на ООН, който е едно значително допълнение към съществуващия арсенал от международни и регионални усилия за справяне с проблемите, свързани с безотговорния трансфер и разпространението на оръжие. В много случаи неговата роля е да допълва и укрепва съществуващите инструменти, но не може и не трябва да се разглежда като замяната им.

А Стратегията на ЕС за МОЛВ подчертава актуалността на предизвикателствата, породени от незаконния трафик на оръжия като те са основно в посока на създаването на проблеми пред мира, сигурността и развитието на процесите в ЕС. Така се стига до извода, че алтернативните политики за борба с незаконния трафик на оръжия в ЕС на европейско ниво, са в процес на диференциране.

Оказа се, че на регионално ниво политиките за борба с незаконния трафик на оръжие на може би са най-лесният вариант за сътрудничество, тъй като между отделните партньори съществуват традиционни регионални връзки и сходства в обществените нагласи, в степен на интеграция, в политическото развитие, в равнището на сигурността.

При подбора на ориентири за изграждане на нови и подобрене на съществуващите национални политики за борба с незаконния трафик на оръжие се анализират англосаксонската и континенталната традиции, като двете най-влиятелни системи в ЕС.

След направения преглед на нормативни уредби в Европейския съюз се установява, че ако се тегли чертата държавите могат условно да бъдат разделени на три групи. Първата от тях включва онези, които вече са постигнали значителни успехи в нормативната си уредба и тя е добре функционираща. Втората група страни включва държавите при които нормативната уредба е наскоро формирана и може да се определи като добра, но в нея

остават проблемите около прозрачността. Последната група са държави в които попада България и те се нуждаят от още прецизиране и обогатяване на своите уредби, за да бъдат максимално ефективни.

Анализът доказва, че създаването на повече агенции и специализирани институции в областта на незаконния трафик на оръжия могат да бъдат от полза на държавите-членки, тъй като в тях могат да участват граждански и военни експерти, които да се занимават само с тези проблеми. От друга страна тези институции могат да се съгласуват с институциите на ЕС и така могат да се създадат предпоставки за изграждане на общи политики в областта на борбата с незаконния трафик на оръжие.

Основен извод е извод, че чрез активното разработване на политики за борба с незаконния трафик на оръжия, тази заплаха може да бъде предотвратена още на национално ниво. Особено важно е формирането им от страна на най-новите държави-членки на ЕС като България, които се явяват външна граница на съюза.

Обследването на политиките за борба с незаконния трафик на оръжие показва, че Системата за експортен контрол на оръжия в България представлява съвкупност от закони, подзаконовни нормативни актове, административни процедури, съответни правоприлагачи и компетентни органи и механизми, които трябва да осигуряват спазване на международно приетите задължения в областта на търговията с МОЛВ. Също така контрол над производството, трансфера и съхраняването и притежаването на оръжието, стоките, технологиите с двойна употреба, включени в списъка на Европейския съюз. Системата способства предотвратяване, борба и изкореняване на нелегалното производство и трансфер на МОЛВ, същевременно създава благоприятен икономически климат на търговските субекти.

Анализът установява и ролята на международните неправителствени организации работещи по проблема с незаконния трафик на оръжия.

По отношение на въпроса за подобряване на националната политика за борба с незаконния трафик на оръжие са направени няколко изводи и препоръки. Първият от тях е, че България трябва да се възползва от членството си в евроатлантическите структури и участието си в споразумения като Васенарското и да усвои добрите практики, които те предлагат. Втората препоръка намира за целесъобразно предприемането на мерки за ограничаването на износа на МОЛВ за рискови страни, които са под наблюдение от страна

на международната общност. Подходящ подход в тази насока е България да работи за реструктуриране и пренасочване на излишния производствен потенциал в посока, отговаряща разбира се и на националните интереси, но и на поетите ангажименте в процеса на евро-атлантическата интеграция. Друг основен извод е, че не бива да се извършва само механично ограничаване на износа на МОЛВ. Важен извод формиран след анализа на националните политики е, че борбата с незаконния трафик на оръжия трябва да става преди всичко според условията на защита на националната сигурност на България. Това налага спазването на стриктен, експортен контрол и прилагането на многостранен подход при решаването на проблемите по отделните направления на държавното регулиране. Засиленият експортен контрол трябва да бъде реални действия, както от страна на държавата, така и от страна на производителите на оръжие.

Така в резултат на анализа и интерпретацията на емпиричните данни в изследването бяха установени основните предизвикателства пред борбата с незаконния трафик на оръжия в България, както и положените усилия за тяхното преодоляване.

IV. Научен принос и потребители.

Научните приносите, които изследването може да предложи на научната общност са следните:

1. **Изясняване** на същността на проблема с незаконния трафик на оръжие, на неговите основни характеристики и на проблемите, които той поражда;
2. **Систематизиране** на политиките за борба с незаконния трафик на оръжие на три нива: на ниво Европейски съюз, на ниво страни - членки на ЕС и на ниво България;
3. **Предложения** за национални политики за борба с незаконния трафик на оръжие в България, структурирани в хода на изследването.

V. Резюме на английски език

This paper aims to examine most aspects of illegal arms trafficking and trade, against the backdrop of rapidly changing global and European political, social and economic environment. It explores the issues associated with this trade in political, structural, organizational, geopolitical,

socio-economic and technical contexts. Approaching the problem from several direction enables better understanding of its complexity and enhances finding appropriate solutions. Connecting all these levels at both depth and scope is a rather challenging task. However due to the detailed nature of the study and core focus on the period following the collapse of the Soviet Union, the study is comprehensive in reviewing each aspect mentioned above as well as connecting the various policies aimed at addressing the challenges on European and global level. Eventually suggesting improvements in existing policies, procedures and organizational structures combined with summarizing and implementing best practices at national and international level could enable more effective counteraction to the illegal arms trafficking and trade.

From historical point of view the study focuses on the economic and social processes entailing the collapse of the Soviet Union and the democratization of Eastern and Central Europe. Placing these processes in a wider global geopolitical framework and in particular in the context of EU's eastwards expansion and the challenges associated with organized crime and corruption facing the entire block. This is also followed by detailed exploration on the scope and origin of the illegal organizations profiting from and utilizing illegal arms. The impact of those organizations and the proliferation of small arms in society, in Europe in particular, is also reviewed and connected as a cause, or result of wider socio-economic trends. On technical level it reviews the definitions currently existing under international treaties and legislation detailing the scope and usage of various types of weapons subjects to illegal trade and trafficking. Organizationally the paper focuses on international and national structures designated to tackle the issues of illegals arms traffic and trade. In particular the study focuses on organizations part of UN, EU, OSCE and US government structures. From a legal perspective it details both national and international legislations regulating weapons trade and the various licencing, export and import regulation and regimes implemented by leading EU countries. Consequently reviewing those regulations and policies in the context of international law and the various international treaties, conventions and sanctions aimed at regulating the arms trade and the illicit smuggling, trafficking and utilization of weapons. Finally the paper focuses on the different models and best practices implements by national and international law enforcement agencies, in particular in the EU, UK, Germany and the US, summarizing the best practices that could be implemented at international level in tackling the problem.

Based on the final summary of best practices, a number of complementary initiatives and new approaches are put forward aimed at reducing span and impact of the illegal arms trade and trafficking. Structural changes, enhancement of authority and executive powers, as well as existing national models implementation at EU level are among the specific initiatives outlines in this study. The problem is extremely complex and addressing solely its impact would not be sufficient, as exposed in this paper, as the causes are deep-rooted in geopolitical, social, economic and technical processes that are extremely dynamic and increasingly difficult to predict and manage.

VI. НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД:

1. Вешков, Св., АЛТЕРНАТИВНИ ПОЛИТИКИ ЗА БОРБА С НЕЗАКОННИЯ ТРАФИК НА ОРЪЖИЕ -Военен журнал, 2013 бр. 1
2. Вешков, Св., Международно споразумение за търговията за оръжие – възможна алтернатива за решение на проблема с незаконния трафик - Софийски форум за сигурност, 2013 г.
3. Вешков, Св., Оценка на съществуващата законова рамка в ЕС за борба с незаконния трафик на оръжие - Сборник публикации от национална научна конференция на тема “Колективната и националната сигурност и отбрана в контекста на динамичните промени в геополитическата среда и по-рационалното използване на намалените отбранителни разходи в страните от НАТО и ЕС”организирана от Съюзът на офицерите от резерва „Атлантик”, Министерството на отбраната и АКИС, 2013г.
4. Вешков, Св., СЪСТОЯНИЕ НА ПРОБЛЕМА С НЕЗАКОННИЯ ТРАФИК НА ОРЪЖИЕ, Сборник публикации от научна конференция на тема „Решения и технологии за интелигентната отбрана”, ХЕМУС 2012.